

Dětská perspektiva v migračních studiích na příkladu filipínských dětí

Luděk Jirka

Nagasaka, Itaru, a Asuncion Fresnoza-Flot, eds. 2015. *Mobile Childhoods in Filipino Transnational Families: Migrant Children with Similar Roots in Different Routes*. London: Palgrave Macmillan. 268 s. ISBN 978-0-230-30079-8.

Recenzovaná kniha je společným dílem autorů věnujících se migraci mladé generace z Filipín do Severní Ameriky, Evropy, Austrálie a Japonska. Editory knihy jsou Itaru Nagasaka z Hiroshima University (Japonsko) a Asuncion Fresnoza-Flot z Radboud University (Nizozemsko). Autoři jednotlivých kapitol jsou badatelé ze všech koutů světa, ovšem primárně jsou zastoupeni japonští vědci. Kniha navazuje na předešlé výzkumy filipínské emigrace, ale novum spočívá v zaměření na emigraci dětí.

Kniha má dvě zásadní metodologická východiska, prvním je kritika transnacionalismu a snaha o fundovanější uchopení mobility. Koncept transnacionalismu se v sociálních vědách pevně uchytil již od 90. let 20. století, ale zpočátku trpěl nedostatky, mezi které patřilo přílišné vymezování tohoto konceptu vůči tradičnímu zaměření v sociálních vědách proponujícímu asimilaci/integraci (např. Kearney 1991; Basch, Glick-Schiller a Szanton-Blanc 2003 [1994]). Koncept transnacionalismu se totiž epistemologicky odklonil od odkazu asimilace/integrace a zdůrazňoval nonkonformizaci migrantů v cílové zemi migrace a jejich přeshraniční vazby jako zásadní předpoklad v migračních studiích. Vyústěním bylo zaměření na transnacionální vazby migrantů na původní komunitu v zemi původu a bagatelizace inkluze migrantů v cílové zemi migrace. Jak se dalo očekávat, toto metodologické východisko přinášelo problémy, mezi které můžeme zařadit partikularizaci migrantů na základě etnicizace/nacionalizace nebo bagatelizaci primárních kontrolních i restriktivních funkcí státu včetně integračních politik. Jednoduše řečeno, etnická/národní identita byla vnímána jako primární aspekt sounáležitosti s původní komunitou a veškerá opatření států jakoby neexistovala.

Itaru Nagasaka a Asuncion Fresnoza-Flot si jsou vědomi těchto metodologických problémů, a tak namísto konceptu transnacionalismu uvádí vlastní

teoretický koncept spojený s „mobilním dětstvím“ (mobile childhoods), který sestává z „prostorové, časové a kontextuální formy migrace“ (s. 29). Podle autorů je životní zkušenost migrantů odlišná v původní lokalitě (před migrací) a v nové (po migraci) a autoři tak odkazují k lokalizovanosti sociálního života, která má vliv na chápání migrace. Prostorová dimenze je základem, neboť jednoduše představuje pohyb z jedné geograficky vymezené jednotky do druhé. Časová dimenze pak představuje posun z premigračního období života do postmigračního a kontextuální dimenze znamená změnu v „žitých“ situacích, ve kterých se migranti nachází. Kontextuální změna je tak např. odlišnost rodinných a sociálních vztahů v původní a cílové zemi nebo jinakost politického systému (s. 29). Uvedený theoretický koncept nám podle autorů pomůže odhalit subjektivní prožívání migrace u konkrétních aktérů, v tomto případě dětí. Itaru Nagasaka a Asuncion Fresnoza-Flot tak akcentují perspektivu participantů.

Právě na základě tohoto theoretického východiska rozpracoval kolektiv autorů jedno z výsostných zaměření transnacionální migrace – transnacionální rodinu. Tento pojem, který označuje rodinné vztahy migrantů napříč hranicemi dvou nebo více států, má specifickou genealogii. Badatelé totiž často označovali muže (manžela, otce) jako prvotního migranta pracujícího v cílové zemi migrace a podporujícího svou rodinu v zemi emigrace pomocí remitencí, ovšem tento přístup byl kritizován za genderovou nerovnováhu, kdy ženy byly automaticky vnímány jako pasivní. Nové studie tak poukázaly i na transnacionální aktivity žen (např. Parreñas 2005). V současnosti se ovšem stále projevuje genderová nevyváženost, protože muž je označován jako „breadwinner“ posílající remittance a žena jako „caregiver“ transnacionálně pečující o děti (Sørensen a Vammen 2014), aniž by se autoři pozastavovali nad vágností takto zavedených sociálních rolí.

Uvedená kniha se však věnuje jinému opomíjenému tématu v případě transnacionální rodiny. V migračních studiích se sice objevovaly výzkumy dětí v migraci, ale ty byly zatížené rodičovskou evaluací dětského chování, s čímž bylo opět spojeno opomíjení dětské perspektivy. Byla uváděna pouze perspektiva rodičů (adult-centric perspective), čímž docházelo k proklamaci truismů ohledně dětského jednání, např. že děti (žijící v zemi původu) si jsou vědomy obětí svých migrujících rodičů (Hondagneu-Sotelo a Avila 1997). Ve výzkumu transnacionální rodiny tak dosud chyběla dětská perspektiva a právě na ni se zaměřili autoři recenzované publikace. Snaží se uvést migrační zkušenost dětí, přičemž základním předpokladem je, že děti jsou sociální aktéři, kteří jsou schopni (capable) aktivně jednat (act) a konstruovat vlastní svět. To je zároveň druhé metodologické východisko. Ačkoliv však autoři zdůrazňují dětskou perspektivu, neopouští ani perspektivu rodičů. Jsou to právě rodiče, kteří vlastní sociální a ekonomický kapitál umožňující sociální mobilitu potomků. Autoři pak považují za nejvhodnější participanty „děti“

pod osmnáct let, které mají zkušenost s minimálně dvěma odlišnými školními systémy, s jedním v zemi původu a druhým v zemi imigrace.

Autoři se dále zaměřují na reunifikaci rodiny, kdy rodiče nejprve odjeli do cílové země migrace, děti vyrůstaly s prarodiči na Filipínách a v určitém věku odjely za svými rodiči. Pouze Raul Pertierra se ve svém příspěvku věnuje migraci dětí coby prvotních migrantů. Terénní výzkum pak nejčastěji probíhal v zemi imigrace rodičů, konkrétně v Japonsku (Sachi Takahata, Megumi Hara, Nobue Suzuki), Francii (Asuncion Fresnoza-Flot), Itálii (Itaru Nagasaka), Kanadě (Chiho Ogaya), Spojených státech amerických (Koki Seki) nebo v Austrálii (Raul Pertierra), ale v jednom případě se uskutečnil terénní výzkum i na Filipínách (Itaru Nagasaka).

Právě transnacionální rodina a následná reunifikace je pro autory klíčová. Přestože již dříve jiní autoři poukazovali na negativní dopad fyzické separace členů transnacionální rodiny a upozorňovali na emocionální strádání dětí v původní zemi (Suárez-Orozco, Todorova a Louie 2002; Bernhard, Landolt a Goldring 2005) a další uváděli pozitivní vliv transnacionálních vazeb na sociální blízkost členů rodiny – i díky vyspělým technologiím (Baldassar, Baldock a Wilding 2007), autoři recenzované publikace poukazují na snižující se kvalitu emocionálního svazku s rodiči kvůli fyzické separaci, protože děti jsou po dlouhodobém odloučení od rodičů emocionálně přimknuty k prarodičům na Filipínách coby k fyzicky i sociálně bližším osobám. Autoři odůvodňují své teze termínem přizpůsobení/přivyknutí (*adjust*), který závisí na sociální a geografické blízkosti v období vyrůstání. Autoři dále poukázali na další zajímavé podněty vyplývající z jejich výzkumu. Děti např. byly schopné díky materiální a finanční pomoci od rodičů dosáhnout vzestupné sociální mobility na Filipínách, ale po reunifikaci s rodinou v cílové zemi zažily velice rychlou sestupnou sociální mobilitu, což mělo negativní dopad na psychiku dítěte.

Další otázkou, kterou se autoři zabývali, je rozhodování dětí v případě migrace. Již dříve byly děti označovány jako „pasivní zavazadla“ (Dobson 2009), která rodiče odvezou do cílové země, aniž by se jich ptali na přání zůstat v původní zemi, anebo odjet s nimi do nové země. Tím rodiče marginalizovali rozhodovací kompetence dětí, mj. však i proto, že i badatelé svou formou výzkumu přisuzovali veškeré rozhodovací kompetence rodičům. Nabízí se tak otázka, do jaké míry mají děti vliv na rozhodování o své vlastní migraci. Rozhodují se samy, mají malý vliv, anebo se ocitají v područí rozhodování svých rodičů? Autoři uvedené publikace uvádí třetí možnost a odkazují na narace dětí, které potvrzují rozhodování rodičů, a to i navzdory přání dětí zůstat v původní zemi. Jedná se tedy o „nedobrovolnou“ migraci, kdy rodiče přesvědčovali své potomky o pouhém dočasném pobytu (např. letní dovolená) s rodiči v nové zemi, ale poté již s nimi musely zůstat. Děti se sice zpočátku stavěly negativně k rozhodnutí rodičů, ale poté se s novým osudem smířily a nakonec s rodiči souhlasily.

Ačkoliv původním záměrem autorů bylo uvést dětskou perspektivu, v publikaci přetrvaly některé aspekty adult-centric perspektivy. Jedním z nich je např. význam školní docházky, kdy Itaru Nagasaka a Asuncion Fresnoza-Flot přisuzují škole důležitý identifikační prvek a jako podmínku pro výběr participantů si sami stanovili „zkušenosti z minimálně dvou základních nebo středních školních systémů“ (s. 8), tj. odlišných školních systémů ve dvou odlišných zemích. Tato podmínka představuje perspektivu autorů, pomocí které je definován prostorový, časový i kontextuální rozměr dětí. Při kritice adult-centric perspektivy ze strany Itaru Nagasaky a Asuncion Fresnozy-Flot je tak nezbytné všimnout si také výzkumné perspektivy, kdy se mladí participanté vyjadřovali ke školnímu kontextu pravděpodobně až na dotazy autorů. Právě zde je nutné uvědomit si, že atributy společnosti a společenského života, toho, co je společensky „správné“, „žádoucí“ a „reálné“, jsou definované perspektivou dospělých a škola v tomto ohledu není výjimkou. Její význam je tvořen tím, jak ho vnímají dospělí jedinci.

Dalším problematickým bodem je odlišné uchopení časového, prostorového a kontextuálního rámce jednotlivými autory. Tento teoretický koncept je původně devízou Asuncion Fresnozy-Flot, a ačkoliv v první i ve druhé kapitole uvádí podrobnou definici konceptu, nenachází u dalších autorů podobný zájem. Například Koki Seki se odklání od časového, prostorového a kontextuálního rámce uvedením transnacionálního sociálního pole (Basch, Glick-Schiller a Szanton-Blanc 2003 [1994]) a i pro další autory představuje proponovaný koncept pouhou referencí v úvodu kapitol shrnutou do několika vět. Empiricky bohatá kniha přesto představuje přínos pro novou konceptualizaci mobility a rozšiřuje bádání ohledně transnacionální rodiny. Knihu tak lze jen doporučit.

BIBLIOGRAFIE

- Baldassar, Loretta, Cora Vellekoop Baldock a Raelene Wilding. 2007. *Families Car-ing Across Borders: Migration, Ageing and Transnational Caregiving*. New York: Palgrave Macmillan.
- Basch, Linda, Nina Glick-Schiller a Cristina Szanton-Blanc. 2003 [1994]. *Nations Unbound*. London: Routledge.
- Bernhard, Judith, Patricia Landolt a Luin Goldring. 2005. „Transnational Multi-Local Motherhood: Experiences of Separation and Reunification Among Latin American Families in Canada.“ CERIS Working Paper 40. Toronto: Joint Centre of Excellence for Research on Immigration and Settlement – Toronto.
- Dobson, Madeleine. 2009. „Unpacking Children in Migration Research.“ *Children Geographies* 7: 355–360.

- Hondagneu-Sotelo, Pierrette, a Ernestine Avila. 1997. „I'm Here, but I'm There': The Meanings of Latina Transnational Motherhood.“ *Gender & Society* 11 (5): 548–571.
- Kearney, Michael. 1991. „Borders and Boundaries of State and Self at the End of Empire.“ *Journal of Historical Sociology* 4 (1): 52–74.
- Parreñas, Rhacel S. 2005. *Children of Global Migration: Transnational Families and Gendered Woe*. Stanford: Stanford University Press.
- Sørensen, Ninna Nyberg, a Ida Marie Vammen. 2014. „Who Cares? Transnational Families in Debates on Migration and Development.“ *New Diversities* 16 (2): 89–108.
- Suárez-Orozco, Carola, Irina Todorova a Josephine Louie. 2002. „Making up for Lost Time: The Experience of Separation and Reunification Among Immigrant Families.“ *Family Process* 41: 625–643.

Luděk Jirka

ludek.jirka@uhk.cz

Katedra kulturních a náboženských studií

Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové

<https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf-1>